

KNJIŽNICA ISUSOVAČKE MISIJE IZ PETROVARADINA

Ankica Landeka*

UDK 027.021(497.11 Petrovaradin)(091)

026.07: 27-788

Prethodno priopćenje

Primljeno 06/2009

Sažetak

Knjižnica petrovaradinske isusovačke misije predstavlja vrijednu cjelinu kulturno-povijesne baštine. Ta knjižnica do danas nije u cijelosti obrađena niti prezentirana javnosti. S obzirom na njezin vrijedan sadržaj, posvećeno joj je premalo pažnje.

Cilj je ovoga rada kritički istražiti povijest i sadašnje stanje isusovačke knjižnice iz Petrovaradina. U radu će se pokušati rasvijetliti složene okolnosti vezane uz postanak i razvoj Misije, počevši od dolaska isusovaca u Petrovaradin u 17. st., do ukinuća Reda 1773. godine. Po ukinuću isusovačkoga reda i Misije fond knjižnice zanemaren je i neki se njezini dijelovi danas nalaze u drugim knjižnicama. Analizom kanonskih vizitacija Petrovaradina utvrđeno je, međutim, da je od stare isusovačke knjižnice ostalo vrlo malo knjiga. Sudbina fonda slabo je istražena i još je uvijek prilično nepoznata. Ovaj rad tek je pokušaj da se rasvijetli sudbina ove knjižnice.

O knjižnici isusovačke misije u Petrovaradinu, koliko je poznato, dosad nisu napisani stručni radovi, izuzev njezina rijetkog i fragmentarnog spominjanja u izvorima na koje se poziva u ovome radu.¹

* Ankica Landeka, dipl. teol. i dipl. bibliotekar, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, P. Preradovića 17, 31400 Đakovo, Hrvatska.

¹ Usp. T. MATIĆ, Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga, požeškoga kolegija i osječke misije, u: *Vrela i prinosi. Zbornik za povijest isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima* 11(1940.), str. 47.-67.; A. ŠULJAK,

Ovaj rad temelji se na istraživanju u Nadbiskupskom arhivu u Đakovu.

Ključne riječi: *isusovci, Petrovaradin, knjižnice, povijest knjižnica, povijest školstva, kanonske vizitacije.*

1. Dolazak isusovaca u Petrovaradin

Isusovce je u Petrovaradin doveo kardinal, grof Leopold Karlo Kolonić, za vrijeme isusovačkog generala o. Triza Gonzalesa de Antella. Koliku je važnost Kolonić pridavao isusovačkoj Misiji u Petrovaradinu, svjedoči njegova darovnica od 12. prosinca 1698., kojom je stvorio zakladu od 24.000 forinti da se kamatama pomaže spomenuta Misija. Svrhu zaklade kardinal je znatno promijenio 3. prosinca 1702. godine, određivši da austrijski provincijal Družbe Isusove može raspolagati prihodom rečene glavnice kako najbolje misli. Kako petrovaradinska misija godinama nije dobivala ništa od prihoda zaklade, potužio se superior generalu isusovačkoga reda. U rujnu 1714. godine provincijal je taj problem pretresao s vijećnicima i zaključio da se Petrovaradinu, prihodima Kolonićeve zaklade, pomogne ako zatreba pomoć.²

Imena petrovaradinskih isusovaca prvi put nalazimo u shematizmu isusovačkoga reda iz 1695. godine, u kojemu se spominje o. Ivan Farkaš kao starješina, a o. Igancije Rames kao dušobrižnik za Nijemce u Petrovaradinu. Petrovaradinska isusovačka misija je jedna od jedanaest osnovanih misija u tadašnjoj austrijskoj provinciji.

1.1. Vjersko-misionarski rad

Svojim dolaskom isusovci zatječu porazno vjersko i moralno stanje, ne samo u krajevima pod turskom vlašću nego i u ostalima. Nedostatak klera, učitelja i škola, vjersko neznanje, nepismenost, materijalno i duhovno siromaštvo bile su posljedice dugotrajne i iscrpljujuće borbe za opstanak. Upravo isusovci najrevnije provode odluke i duh Tridenskoga koncila koji je zacrtao smjernice za katoličku obnovu.

Đakovo biskupski grad, Đakovo, 1979., str. 85.; Katalog izložbe »*Inkunabule i rariteti Dijecezanske biblioteke u Đakovu*«, Đakovo, 1989., str. 4.; Središnja i biskupijska knjižnica i arhiv u Đakovu, Đakovo, 2005., str. 4.; M. KORADE, Petrovaradin, u: *Isusovci i hrvatska kultura*, ur. Mijo Korade, Zagreb, Hrvatski povijesni institut, 1993., str. 139.

² M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod 3*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2005., str. 374.

Rad isusovaca u početku bio je isključivo misionarski. Hrvatski isusovci tako djeluju u gradovima pod Turcima (Petrovaradin, Beograd), obilazeći okolne krajeve. U nekim mjestima znali su se zadržati po nekoliko mjeseci. Tako je poznati isusovac Bartol Kašić prolazio kroz Petrovaradin na svojem misijskom putovanju. U Beogradu, pod turskom upravom, Kašić već 1613. god. osniva misiju i latinsku školu. Antun Kanižlić između 1741. i 1743. nekoliko puta propovijeda u Petrovaradinu. U svojim pak djelima Mulih i Milunović potiču puk da nauči čitati i pisati.³

Na čelu Misije stajao je superior koji je kasnije postao redovni župnik. U početku, prije osnivanja župe, radili su isusovci u svojstvu vojnih kapelana. Čim su se isusovci afirmirali u Petrovaradinu, počeli su zidati crkvu sv. Jurja. Prema Matiji Paviću⁴, koji se poziva na zapisnik kanonskih vizitacija biskupa Szörenya iz 1736.-1746. godine, gradnja je financirana iz milodara, koji su tijekom godine nadmašili svotu od 500 rajnskih forinti. Crkvu je u kratkom roku sagradio poduzetni i sposobni isusovac Ivan Farkaš. Kanonski je župa osnovana u Tvrđi po kardinalu Koloniću 1701. godine. Župnikom je bio, sve do ukinuća reda Družbe Isusove 1773. godine, superior kojemu je Kolonić odredio bir u vinskoj desetini. Isti je odlukom od 13. srpnja 1703. godine izuzeo župu od redovite jurisdikcije srijemskoga biskupa i podredio ju neposrednoj jurisdikciji ostrogonskoga nadbiskupa. To je bio povod nemilim sukobima između isusovaca i srijemskih biskupa.

Nije moguće točno utvrditi godinu osnivanja misijske knjižnice, svakako znamo da je morala postojati neposredno nakon osnivanja same misije, jer Družba je od samih početaka pridavala veliko značenje knjižnicama.⁵ Knjižnica isusovačke misije služila je prvenstveno za potrebe misijskog rada, a kasnije i školskoga. Budući da je nemoguće utvrditi godinu osnivanja petrovaradinske knjižnice, podatci su traženi u samim knjigama, postojećim zapisima u kojima i iz kojih je vidljivo da se već od samih početaka osnivanja Misije nabavljaju i knjige.

Relativno bogat fond od oko 1000 knjiga svjedoči da su isusovci imali dovoljno sredstava za redovitu nabavu knjiga. Ovaj je fond bogat ako računamo na to da je u to vrijeme u Petrovaradinu bilo oko 2000 žitelja. Budući da

³ T. MATIĆ, Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija i osječke misije, str. 47.-67.

⁴ Biskup Szöreny je kao biskup Srijema namjeravao sagraditi rezidenciju u Petrovaradinu, jer ovaj ne pripada Srijemskoj biskupiji nego je izravno pod ostrogonskim primasom. Usp. M. PAVIĆ, Biskupija sriemska (1699.-1773.), u: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, 25(1897.) 14, str. 127.-129.

⁵ Vidi prilog 1.

je Petrovaradin bio vojna utvrda, prednost u nabavi imale su knjige za potrebe pastoralnoga i misijskoga rada.

Petrovaradin je zbog strateškoga položaja bio na udaru turske vojske, a kroz sam grad prošlo je i mnoštvo izbjeglica. Godine 1739., padom Beograda, isusovci iz beogradske misije privremeno utočište nalaze kod isusovaca u Petrovaradinu, tom prilikom odnose sa sobom sliku beogradske gospe, koju su te iste godine i vratili u Beograd, ali svoju misiju nisu obnovili.⁶

Mali dio knjiga, koje su isusovci iz beogradske misije poklonili, pronalazi svoj dom u petrovaradinskoj knjižnici.

Godine 1763. srijemski biskup Ivan Krstitelj Paxy vizitirao je župu svetoga Jurja u Petrovaradinu. Budući da su te vizitacije često bile razlogom sukoba između biskupijskih svećenika i isusovaca, jer isusovci nisu priznavali jurisdikciju srijemskoga biskupa, na pitanje o inventaru knjiga u svim kanonskim vizitacijama u XVIII st. odgovoreno je da u župi nema nikakvih knjiga. Te kanonske vizitacije ujedno su i najstariji izvori o Petrovaradinu u Nadbiskupskom arhivu u Đakovu.

1.2. Školski rad

Petrovaradin je prvi grad u Srijemu koji je otvorio katoličku osnovnu školu, a na tomu ima zahvaliti Družbi Isusovoj. Isusovci su od svojega dolaska navaljivali na škartu gradsku upravu da djeca ne rastu neuko i divlje, nego da se dovede učitelj sa strane i da ih poučava, jer je njih malo i zaokupljeni su svećeničkim dužnostima. U godišnjem izvještaju iz Petrovaradina u Beč 1713. godine piše da je odnekud pozvan učitelj (paedagogous) da poučava nejačad i da se nastani u mjestu. Osnovna je škola sa svojim djelovanjem započela 1729. godine.

Za početak isusovci u Petrovaradinu ustupili su za školu jednu kuću, poznatu pod nazivom *Domus Ivaniiana* koju su legatom dobili na dar. U istoj kući stanovao je učitelj, svjetovnjak. Grad im nije za to ništa plaćao. Stoga su isusovci 29. travnja 1730. god. poslali učitelja gradskom sudcu, neka se građani odluče ili da školu smjeste drugdje ili da plaćaju stanarinu.⁷

⁶ J. PREDRAGOVIĆ, Isusovci u Petrovaradinu, u: *Vrela i prinosi*, 9 (1939.), str. 23.

⁷ *Isto*, str. 25.

Ravnatelj osnovne škole bio je isusovac. Od godine 1736. i dalje navode se imena ravnatelja škole. Godine 1737. srijemski biskup Szöreny u izvješću dvorskom vijeću i kralju predlaže da se pobrinu za odgoj katoličke mladeži. Taj odgoj prepuštaju isusovcima koji su bili poznati po svojih školama i kolegijima. Isusovci su također otvorili u Petrovaradinu godine 1765. gimnaziju i to odmah cijelu donju gimnaziju. Otvaranje gimnazije u Petrovaradinu spominju *Littere annuae Provinciae Austriae Societatis Jesu* od godine 1765.

Škola je imala 30 đaka. Prve se godine škola održavala u iznajmljenoj kući, no sljedeće, 1766. godine, prenesena je u isusovačku kuću, a godine 1767. dobila je gimnazija još prikladnije prostorije u isusovačkoj rezidenciji. Srijemski biskup Ivan Paxy veoma se veselio tomu što su isusovci otvorili gimnaziju i g. 1766. lijepo ih je darovao. Godine 1767. sam biskup, došavši u Petrovaradin, pita, hvali gimnazijalce i daje im nagrade.

Profesori su za svih osam godina bili isusovci. Zadnji ravnatelj gimnazije, Winkler, postao je župnikom župe sv. Jurja u Petrovaradinu. Isusovačka petrovaradinska gimnazija, nakon ukinuća Družbe, prešla je u svjetovne ruke. Godine 1779. otvorena je gimnazija u Vinkovcima, a tim je prestala djelovati gimnazija u Petrovaradinu.⁸

Isusovci su oduvijek bili svjesni važnosti knjižnica. Njihova pravila, te čuveni *Ratio studiorum*, propisuje Kolegijima da se za nabavu knjiga treba odvojiti određeni iznos. Tako je otvaranje i rad isusovačkih škola pretpostavljalo i postojanje odgovarajućih knjižnica. U drugim se pak propisima navode dužnosti predstojnika te kako se treba građa nabavljati, smjestiti, čuvati itd. Često pisani izvori ne spominju knjižnice sve dok u okviru tih rezidencija nisu osnovane škole u kojima su profesori trebali knjige za pripremanje svojih predavanja, a učenici za učenje. Knjižnice su nastajale i obogaćivale se ne samo zato što su isusovcima bile potrebne, već i zato što su ih njihove rezidencije i kolegiji morali imati po Konstitucijama Družbe Isusove i prema drugim propisima Reda. Tih strogih pravila su se morali pridržavati i isusovci u Petrovaradinu.

Budući da je predstavljala jedinu školu na ovom području, uprava se odmah počela brinuti oko nabave knjiga. Relativno bogat fond svjedoči o tomu da su isusovci imali dovoljno sredstava za redovitu nabavu knjiga. Redovita sredstva, ostvarena od kamata raznih zaklada (zaklada Leopolda Kolonića), služila su i za uzdržavanje redovnika. Osim toga svojim zalaganjem u bogaćenju fonda

⁸ Isto, str. 40.

isticali su se pojedini profesori. Tako je, primjerice, profesor Engelbrecht iz Beča u Petrovaradin donio 1195 školskih knjiga za učenike.⁹

Podatci o isusovačkoj biblioteci u Petrovaradinu dosta su šturi, moglo bi se slobodno reći gotovo da i ne postoje. Ako se ona i spominje u starim dokumentima, kao što je npr. *Diarium*, to je danas gotovo nemoguće provjeriti jer su dijariji, koje su vodili isusovci, danas izgubljeni. Sačuvan je samo jedan i to za razdoblje od 1729. do 1739. godine, a u njemu se knjižnica, nažalost, ne spominje.¹⁰ Posve je naravno da je u isusovačkim knjižnicama bila u prvom redu obilno zastupljena teologija, i to ne samo praktična teološka knjiga što su je isusovci trebali u svojem radu kao duhovni pastiri, propovjednici i misionari, nego i stručna teološka literatura. U knjižnici je bilo i lekcionara i katekizama, no bilješke su u inventarima redovno tako štute da se ništa pouzdanije ne može reći o sastavljačima i izdanjima tih knjiga. Dolazeći u doticaj s vjernicima drugih konfesija, isusovci su nabavljali za svoju knjižnicu i knjige iz kojih su mogli upoznati njihov nauk i crkveno uređenje, no u tomu se nisu ograničili na informativne i apologetske knjige, pisane od katolika, nego su u knjižnicama imali i knjiga iz protivničkoga tabora.

Da bi se što bolje saznala struktura knjižnice, jedini pouzdan izvor jesu inventari, ali oni su rađeni dosta površno, s iskrivljenim imenima, latiniziranim nazivima hrvatskih knjiga tako da je danas gotovo nemoguće govoriti o strukturi fonda u vrijeme kada su djelovali isusovci u Petrovaradinu.

2. Ukinuće Družbe Isusove

Ukidanje Družbe Isusove god. 1773. bio je nezamisliv i u očima svijeta strahovit poraz za Družbu Isusovu koja je do tada držala većinu kolegija i škola. U Rimu je 16. kolovoza 1773. godine objavljen *breve* (kratka službena isprava, osobito papinska, o stvarima manje važnim i izdana manje svečanom formom) o ukidanju Družbe Isusove. U Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji isusovci su djelovali u kolegijima u Zagrebu, Varaždinu, Rijeci i Požezi te u rezidencijama (misijama) u Osijeku i Petrovaradinu.

⁹ R. HORVAT, *Slavonija. Povijesne rasprave i crtice*, Zagreb, 1936., str. 160. Nažalost, u knjizi ne postoji popis literature.

¹⁰ *Diarium missionis Petrovaradiensis ab anno 1729*. Kopija je nastala u vrijeme dakovačkoga i srijemskoga biskupa Stjepana Bäuerleina (1951.-1973.). Danas se čuva u Nadbiskupskom arhivu u Đakovu.

Bečki je dvor svim biskupima, na čijem se području nalaze isusovačke kuće, poslao napatuk kako se ima provesti odluka o ukidanju.¹¹ U povjerenstvo, koje je provodilo ukidanje, ulazili su predstavnici dvorske komore (ministarstva financija), županijski i dijecezanski predstavnik. U Vojnoj krajini to je provelo Dvorsko ratno vijeće, isključujući ostale političke i crkvene predstavnike. U mjesecu listopadu i studenom ukinuti su svi spomenuti kolegiji i rezidencije, imovina je oduzeta u korist države, koja se obvezala da će preuzeti uzdržavanje svih starih, nemoćnih i bolesnih.

Sva je imovina rasprodana, knjige i inventari dobrim su dijelom i danas svjedoci o tomu kako su isusovačke kuće i crkve bile opremljene kvalitetnim namještajem, knjigama. Od svih svojih kolegija i rezidencija Družba Isusova u Hrvatskoj nije ništa dobila natrag, osim upravu u Dubrovniku.

Ukinuće isusovačkoga reda i zatvaranje pojedinih misija i samostana odlukom svjetovnih vlasti iskoristili su Beč i Pešta kao prigodu da opljačkaju vrijedno knjižno blago koje se stoljećima prikupljalo. Hrvatsko kraljevinsko vijeće koje je, uza svoja ograničenja, ipak moglo odlučiti o mnogim državnim gospodarskim, kulturnim i drugim pitanjima, ukinuto je 1779. godine, a njegove su ovlasti prenesene na Ugarsko namjesničko vijeće. U Hrvatskoj se, naime, više nije moglo odlučivati što će se učiniti s tim knjižnicama, već su za to bili ovlašteni Beč i Pešta. Akcija popisivanja građe, a zatim i njezina prebacivanja u peštansku sveučilišnu knjižnicu, bila je vrlo detaljno planirana i provedena u djelo. Iza pljačkaške akcije stajala je moćna državna, strogo centralizirana mašinerija.¹²

Samovolja državnih vlasti dovela je do odlijeva knjiga golemih razmjera. Imanja ukinutih samostana i misija, uključujući i njihove knjižnice, podržavljena su pa se stoga s njima moralo postupati kao s državnim vlasništvom, čiju sudbinu državne vlasti određuju dekretima.

Takvu sudbinu doživjela je i isusovačka knjižnica u Petrovaradinu. Po nalogu tadašnjih vlasti, budući da je Petrovaradin bio u sastavu Vojne krajine, inventar knjiga izrađuju vojne vlasti.

¹¹ Spisi Duhovnoga stola 1755. -1786. Kutija broj 4. Nadbiskupski arhiv u Đakovu.

¹² E. VERONA, Jozefinske bibliotečno-političke mjere s osobitim osvrtom na sudbinu knjižnice Kraljevske akademije (današnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke) u Zagrebu, u: *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 24 (1979./1980.) 1-4, str. 1.-41.

Original popisa inventara knjiga danas se nalazi u bečkom Državnom arhivu pod signaturom Hkr 1774 -23-200.¹³

Unatoč tomu što su inventari knjižnice dosta površno i nerazumljivo izrađeni, vidljivo je da ljudi, kojima je komisija povjerila popisivanje knjiga, ni po svome obrazovanju nisu bili za taj posao, tako da u inventarima ima iskrivljenih imena pisaca. Preuzimajući isusovačku imovinu čini se da su državne vlasti i u nas često više pazile na fiskalne interese nego na čuvanje kulturnih vrijednosti. Tako je i samim školskim vlastima znala biti prva briga da se knjige prodaju, makar i na štetu naših domaćih škola. Upravo zato jer se slabo pazilo na kulturne vrijednosti isusovačkih kolegija i misija, ne će nas iznenaditi što su se kućne historije i dijariji, ti dragocjeni izvori za našu kulturnu povijest, osobito za povijest hrvatskih srednjih škola, rasuli na različite strane, a nekih je i netragom nestalo.¹⁴

Privremeno ukinuće isusovačkoga reda 1773. godine pogodovalo je vraćanju te župe u biskupiju bosansko-đakovačku i srijemsku kojoj po svom položaju prirodno i nužno pripada.¹⁵ Na molbu i prijedlog carice Marije Terezije odredio je papa Pio VI. (1775.-1799.), konstitucijom »Inscrutabili divine Providentiae« od 13. svibnja 1776. godine, novo razgraničenje ostrogonske nadbiskupije, pa je među inim odredio u toj buli i pripojenje ove župe, zajedno s isusovačkom misijom u Osijeku, đakovačkoj i srijemskoj biskupiji.

Ukinućem Družbe 1773. godine isusovačka je baština razasuta po cijeloj zemlji i samo vrlo mali dio još je u posjedu Reda, i to uglavnom naknadno prikupljen marom pojedinaca u novije vrijeme. Mnogo toga je po ukinuću Reda, zajedno s isusovačkom imovinom, konfiscirano, rasprodano ili odneseno u inozemstvo. Za ono što je očuvano zahvaljujemo mnogim crkvenim ustanovama i redovničkim zajednicama koje crkvenu i kulturnu baštinu marno čuvaju i njeguju. Isusovci su se u drugoj polovici XIX . st. ponovno vratili u Hrvatsku (u Zagreb 1902. godine), u Petrovaradin više nikada, ali ne i na svoje nekadašnje posjede. Počeli su otpočetak, u novim prilikama i na novi način.¹⁶ Malen dio

¹³ Š. JURIĆ, Inkunabule u isusovačkim knjižnicama u Hrvatskoj, u: *Vrela i prinosi*, 18 (1990./1991.), str. 93.

¹⁴ Za potrebe ovoga rada tražila sam *Diarium* misije iz Petrovaradina. Jedino sam uspjela pronaći prijevod koji sam dobila na uvid dobrotom mons. dr. Marina Srakića, nadbiskupa i metropolita. Josip Predragović u svojem radu »Isusovci u Petrovaradinu« opisuje originalan *Diarium* koji je on imao u rukama.

¹⁵ F. HERMAN, *Sjedinjenje biskupija bosansko-đakovačke i srijemske*, Zagreb, 1941., str. 21.

¹⁶ M. KORADE, Vjerski, odgojni i književni rad Družbe Isusove, *Isusovačka baština u Hrvata*, ur. Đurđica Cvitanović, Mijo Korade, Zagreb, 1992., str. 21.-37.

knjiga iz Petrovaradina uspijeva spasiti Ivan Winkler, petrovaradinski isusovac, koji nakon ukinuća Reda ostaje u Petrovaradinu kao upravitelj župe.

3. Sudbina isusovačke knjižnice iz Petrovaradina

Gdje su završile sve knjige iz isusovačke knjižnice nakon ukinuća Družbe, danas je gotovo nemoguće utvrditi. Pretpostavka da je većina isusovačke knjižnice ostala u Petrovaradinu i da je danas smještena kao posebna cjelina u Središnju biskupijsku i fakultetsku knjižnicu pogrešna je.

Isusovačkim knjižnicama, kao i njihovom sudbinom, bavila su se priznata imena našeg bibliotekarstva, npr. Eva Verona koja je istraživala povijest isusovačke knjižnice u Zagrebu, Toma Matić istražuje knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija i osječke misije, ali petrovaradinsku misiju ni ne spominje.¹⁷ Jedino u svom članku o inkunabulama u isusovačkim knjižnicama Šime Jurić na jednom mjestu spominje i petrovaradinsku knjižnicu. Aleksandar Stipčević, u svojem radu o isusovačkim knjižnicama u Hrvatskoj, dotiče i sudbinu i petrovaradinske knjižnice.¹⁸ On navodi članak Đurđice Čubranić koja tvrdi da je knjižnica »Juraj Habledelić« u Zagrebu popunjavala svoj fond knjigama iz ukinutih misija i kolegija. Među ostalim knjižnicama spominje i Petrovaradin. Budući da je knjižnica »Juraj Habledelić« postala središnja isusovačka knjižnica, normalno je da su u nju smjestili knjige ukinutih isusovačkih knjižnica. Malen broj knjiga iz Petrovaradina danas se nalazi u zbirci rijetkih i starih knjiga u knjižnici »Juraj Habledelić« u Zagrebu. Najvjerojatnije su dopremljene tijekom prošloga stoljeća jer, kako i sama autorica zaključuje, svoj konačni oblik Knjižnica »Juraj Habledelić« dobiva tijekom posljednjih stotinjak godina.¹⁹ Autorica u tekstu kaže: »Početkom sedamdesetih godina u knjižnicu pristiže oko 7000 svezaka iz knjižnica rezidencija u Beogradu, Splitu, Sarajevu i Osijeku.«²⁰

Na upit o knjigama iz Petrovaradina koje su danas u Zagrebu u knjižnici »Juraj Habledelić« dobila sam odgovor 4. srpnja 2008. godine saznavši da biv-

¹⁷T. MATIĆ, Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija i osječke misije, str. 47.-67.

¹⁸A. STIPČEVIĆ, Isusovačke knjige i knjižnice u hrvatskim zemljama, u: 400. obljetnica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa, Zagreb, 9.-11. svibnja 2007., urednica Mirna Willer, Zagreb, 2007., str. 28.-38.

¹⁹Đ. ČUBRANIĆ, Od knjižnice Zagrebačkoga kolegija do današnje knjižnice »Juraj Habledelić«, Kukuljevićevi dani u Varaždinskim Toplicama 2001.-2003., u: Zbornik radova znanstveno-stručnih skupova Matice hrvatske 2001.-2003., ur. Božena Filipan, Varaždinske Toplice, 2004., str. 287.

²⁰Isto, str. 290.

ši voditelj knjižnice, isusovac R. Karaman, ne može ništa konkretnije reći za isusovačke knjige iz Petrovaradina. Nailazio je na poneku, ali pri upisu to nije posebno zabilježeno. Zna da su u rijetkoj zbirci. Možda bi se nešto moglo naći u fasciklu Reversi, ali on, nažalost, nije dostupan.

4. Kanonske vizitacije kao izvor za povijest knjižnice iz Petrovaradina

Sačuvane knjige ne mogu uvijek biti pouzdano svjedočanstvo o knjižnom fondu koji je u tom vremenu postojao u misiji. Pogrešno je naime pretpostaviti da je neka knjiga tiskana u XVII. ili XVIII st. bila u petrovaradinskoj knjižnici baš u to vrijeme. Za rekonstrukciju knjižnoga fonda od najveće su važnosti popisi knjiga u knjižnicama koji su se do danas sačuvali i koji na najizravniji način svjedoče o sadržaju pojedine knjižnice. Međutim, to nije slučaj i s knjižnicom iz Petrovaradina. Schams, povjesničar Petrovaradina, tvrdi da su isusovci poslije ukidanja Reda 1773. godine odnijeli, tj. sklonili sve dokumente vezane za misiju. Taj isti podatak donosi i Josip Buturac i kaže da je nepoznata sudbina isusovačkoga arhiva iz Petrovaradina, on jednostavno nestaje.²¹

Podatci o petrovaradinskoj knjižnici pronađeni su u kanonskim vizitacijama koje su crkvene ustanove bile dužne povremeno sastavljati u okviru općega popisa dobara i na temelju crkvenih propisa ili odluka. Svi ti sačuvani inventari bili su zapravo imovnici, odnosno dio imovnika. S njima u ruci odgovorni za cjelovitost knjižnoga fonda mogli su i morali su u svakom trenutku ustanoviti jesu li sve knjige na broju.²²

Od samoga početka, nakon ukinuća Družbe, vidljiv je interes mjesnoga ordinarija Matije Franje Krtice za inventar knjiga iz Petrovaradina.

Kanonska vizitacija iz godine 1775. bilježi podatak da je na upit o inventaru isusovačkih knjiga odgovoreno kako inventar nije pri ruci, već je obećano da će se izraditi priručna kopija.

Također u nastavku ove iste vizitacije biskup vizitator traži autentičnu kopiju inventara ostavljenih knjiga u župi koje trebaju ostati i za buduća vreme-

²¹ J. BUTURAC, Arhivi isusovačkih kolegija u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra* 23(1963.) 1, str. 109.-121.

²² A. STIPČEVIĆ, *Socijalna povijest knjige u Hrvata, Knjiga 2, Od glagoljskoga prvotiska (1483) do hrvatskoga narodnoga preporoda (1835)*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str. 309.

na. U ovoj vizitaciji saznajemo da se inventar knjiga nalazi kod gradskoga poglavarstva.²³ Tako i vizitacije iz godina 1777., 1781., 1791., 1794., 1798., 1800. i 1803. ne bilježe nikakvih podataka o knjižnici, kao ni o inventaru. Više je od trideset godina prošlo, a da se kopija inventarnih knjiga uopće nije načinila.

4.1. Kanonska vizitacija iz 1811. godine

Godine 1811. biskup Antun Mandić traži popis inventara knjiga. Evo što piše u vizitaciji iz godine 1811.

»Inventar knjiga ostavljenih od isusovaca drži se i čuva u gradskom arhivu pod brojem 1, kao i popis odnesenih knjiga za vrijeme biskupa Krtice, tako da je jedva polovina knjiga ostala.«²⁴

Prilikom ove vizitacije naloženo je mjesnom župniku Gašparu Babiću da što prije pošalje kopiju inventarnih knjiga biskupijskom uredu. Od tih knjiga je, po dopuštenju njegove biskupske preuzvišenosti prilikom kanonske vizitacije, četverodnevni Brevijar u 4 toma ostavljen od Filipa Winklera²⁵, srijemskoga vikara i petrovaradinskoga župnika u Tvrdi, Ivanu Kovačiću uz uvjet da ga poslije smrti treba vratiti inventaru petrovaradinske župe. Jedini popis koji je tada načinjen jest popis vlastitih knjiga tadašnjega župnika.

Gašpar Babić zaista je i poslušao ovu zapovijed i 1813. godine šalje popis inventara petrovaradinske knjižnice u Đakovo. Bilješka o poslanom inventaru nalazi se u *Summarius Extratus Protocolli Officii Diacesani Diakovar Anni 1813*, pod br. 74, kao i u samom *Protocolu*. Samoga popisa inventara među dokumentima danas nema. Zašto je tomu tako, ne nalazimo odgovora. Začuduje i činjenica da nitko punih četrdeset godina nije načinio nikakav popis knjiga. Ako je i dana neka uputa u tom smjeru, ona se jednostavno ignorirala.

4.2. Kanonska vizitacija iz 1819. godine

Važnost je ove vizitacije u tomu što u njoj, prvi put nakon ukinuća Družbe, nalazimo inventar knjiga knjižnice u Petrovaradinu. Tadašnji vizitator bio

²³ Kanonska vizitacija Petrovaradina I., god. 1775., Nadbiskupski arhiv u Đakovu.

²⁴ Kanonska vizitacija Petrovaradina iz god. 1811. Nadbiskupski arhiv u Đakovu. Ova vizitacija, kao i vizitacija iz 1819. godine, objavljena je u knjizi: Kanonske vizitacije VI., Srijem 1775.-1833., prepisao, preveo i priredio Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, Biskupija Đakovačka i Srijemska, Osijek, 2008.

²⁵ Filip Winkler bio je posljednji petrovaradinski isusovac.

je biskup Emerik Karlo Raffay. Popis knjiga načinio je tadašnji župnik u Petrovaradinu, Antun Mihalić, i njegovi pomoćnici Ivan Seliškar i Pavao Mirković. Njihov je popis dosta štur i kratak. Zabilježeni su samo naslovi knjiga, ponegdje je zabilježen autor. U inventaru popisano je svega 175 naslova u 297 svezaka, a ne tisuću, kako se u literaturi znalo navoditi. I pri ovoj kanonskoj vizitaciji stoji u napomeni također zapisano da je Brevijar u četiri djela posuđen župniku u Rumi.

4.3. Kanonske vizitacije iz 1836. i 1852. godine

U inventaru iz godine 1836. upisano je 407 knjiga. I ovaj je popis načinio župnik Antun Mihalić. Zabilježeni su naslovi knjiga, koliko ima svezaka i format knjiga. Nažalost, i u ovom inventaru nedostaje mjesto izdanja kao i godina.

Inventar iz 1852. godine rađen je nekoliko godina jer na zadnjoj stranici inventara ima više potpisa. Popis je izgleda načinio Gašpar Radić koji je kratko vrijeme bio župnik sv. Jurja u Petrovaradinu. On je i napisan u Petrovaradinu 28. 12. 1847. godine.²⁶

Kada je biskup ponovno dolazio u kanonsku vizitaciju, Petar Domačinović napisao je da je ovaj inventar pregledan za vrijeme vizitacija, tu stoji i datum 26. 5. 1852. I ovaj inventar, kao i prijašnji, ima jedan veliki nedostatak, a to su nepotpuni podatci o knjigama.

U ovom inventaru upisano je 739 knjiga. Iako su podatci o izdavanju nepotpuni, sastavljači inventara vodili su brigu da uvijek napišu podatke o broju svezaka.

4.4. Kanonske vizitacije iz 1863. i 1865. godine

Popisi iz navedenih godina identični su, najvjerojatnije stoga što su napravljani u veoma kratkom vremenskom razmaku. U ovim inventarima prvi put vidimo gdje su knjige smještene, u ormarima. Vidljiv je trud da se napišu što potpuniji podatci o knjigama, ali sve godine izdanja kao i mjesta izdanja netko je napisao naknadno. Na inventaru iz 1863. godine pišu tri godine. Na naslovnici je 1856. godina, na zadnjoj stranici s potpisima pišu dvije godine i to

²⁶ *Inventarum Librorum Parochia Praesidii Petrovaradinensis 1852.*

1863. godina i na dnu stranice pri novoj kanonskoj vizitaciji piše godina 1866. To znači da se inventar tijekom ovih godina nije promijenio i da je broj knjiga ostao isti. Ovaj inventar načinio je Petar Domičinović.

U inventar su upisana 862 naslova u 1266 svezaka. Kod ovih inventara postoji jedna zanimljivost. Pojedini su naslovi zaokruženi. Budući da je uz ovo istraživanje napravljen i popis petrovaradinske knjižnice, uspoređen je sadašnji popis s inventarom iz 1863. godine i došlo se do zaključka da većina zaokruženih knjiga danas nije u sastavu petrovaradinske knjižnice.²⁷ Uglavnom se tu radi o rukopisima i djelima hrvatskih pisaca, navodimo nekoliko: djela Antuna Kanižlića »Utočište Blažene Djevice Marije«, »Mala i svakome potrebna bogoslovnica, to jest nauk krstjanski«, »Bogoljudnost molitvena«. Od Antuna Bačića »Istina katoličanska« tiskana u Budimu 1732. godine. Od Marevića »Djela svetih mučenika«, knjiga tiskana kod Divalta u Osijeku.

Nažalost, nijedan rukopis nije sačuvan. Najzanimljiviji je »Protokoll parohiae Belgradensis« u šest svezaka. Danas možemo samo nagađati o porijeklu toga Protokola, kao i o njegovoj starosti. Najvjerojatnije su, prilikom kratkoga boravka beogradskih isusovaca u Petrovaradinu, ti protokoli ostali u petrovaradinskoj knjižnici.

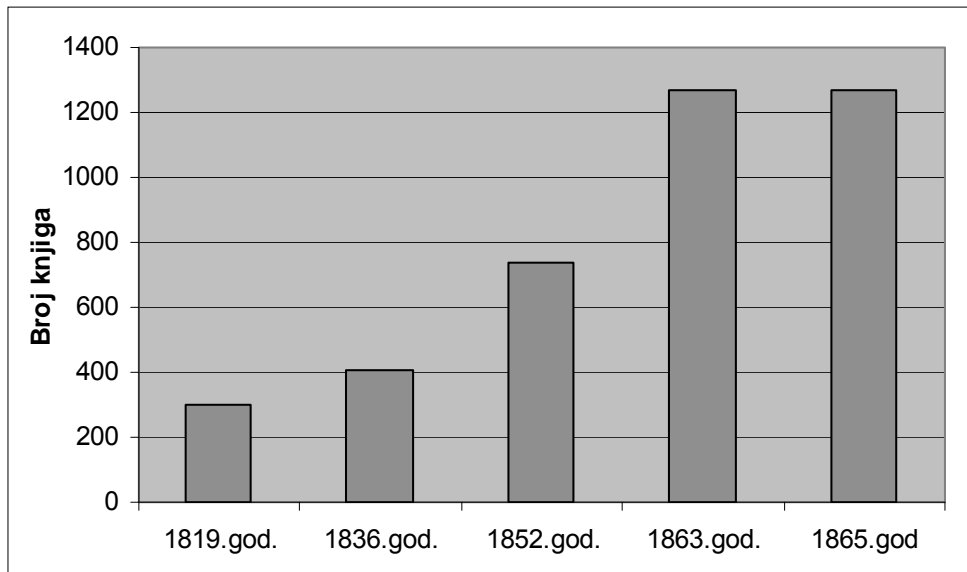
Inventar knjiga iz 1865. identičan je onomu iz 1863. godine. Ovaj je inventar izradio Ivan Kreneis, 18. svibnja 1865.²⁸

Ovi su inventari ujedno i najpotpuniji. Kanonske vizitacije poslije 1865. godine donose dosta škrte podatke o knjižnici u Petrovaradinu. Zato većina istraživača, koji su se bavili istraživanjem Petrovaradina i isusovcima, izvor za stanje fonda temelje na inventaru iz 1863. godine, jer je taj inventar najpotpuniji, ali pritom se zaboravlja važna činjenica da je fond tijekom godina rastao. Bez neke dublje analize donosi se *a priori* zaključak da su sve knjige iz te inventarne knjige isusovačke, premda ima dosta knjiga koje su tiskane poslije ukinuća isusovačkoga reda 1773. godine.²⁹ Svećenici, koji su bili župnici i upravitelji župe sv. Jurja, također su ostavili svoje knjige župi, a one su kasnije ušle u sastav petrovaradinske knjižnice.

²⁷ Popis se nalazi kod autora ovoga članka.

²⁸ Bio je župnik u Dalju i imenovan je upraviteljem župe sv. Jurja u Petrovaradinu 21. studenoga 1863. godine. Ovaj podatak pronađen je u Zapisniku sjednica Duhovnoga stola iz 1863. godine, spis br. 1236. U knjizi Marka Kraljića »Sv. Juraj u Petrovaradinu« on uopće nije naveden kao upravitelj župe, već Franjo Vučković.

²⁹ LJ. VUJAKLIJA, Rznica crkve sv. Jurja u Petrovaradinu, *Muzej primijenjene umjetnosti, Zbornik*, 24/25, (1980./81.), str. 88.

Grafikon 1.

Kao što je vidljivo iz Grafikona 1., broj je knjiga u najstarijem inventaru iz 1819. godine najmanji, a broj je knjiga iz godine 1863. i 1865. najveći. Izneseni podatci idu u prilog tezi da se inventar godinama povećavao. Ove su činjenice u suprotnosti s pretpostavkama da su isusovci u Petrovaradinu ostavili fond od 1000 knjiga.

5. Briga za knjižnicu u Petrovaradinu

Godine 1954., rješenjem br. 15, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture Vojvodine stavlja na popis zaštićenih spomenika župnu crkvu sv. Jurja u Petrovaradinu, jer je crkva jedna od najranijih baroknih spomenika. Tom su prilikom zaštitili samo baroknu crkvu, ali ne i knjižnicu.³⁰ Nekoliko godina kasnije, točnije 1964. godine, kustos Zavoda za zaštitu spomenika kulture Vojvodine, Petar Momirović, uvidom u petrovaradinsku knjižnicu i usporedbom s inventarom iz 1865. god., donosi zaključak da knjižnica ima 926 naslova. Broj knjiga se povećao, ako računamo da je godine 1865. imala 862 naslova. To je posljednji put da je netko radio na toj knjižnici. Podatci o knjižnici čuvaju se u

³⁰ Popis zaštićenih spomenika, u: *Grada za proučavanje spomenika kulture Vojvodine, VI.-VII.*, (1976.), str. 267.

Arhivi pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Vojvodine, br. 97, od 11. 11. 1964.³¹

Godine 1970., u Obavijestima i okružnicama Đakovačke i Srijemske biskupije, biskup Stjepan Bäuerlein, u broju 2023/1970., govori o župskim knjižnicama koje su zanemarene, a knjige se često puta nalaze u sanducima, na tavanu, bez popisa. Tada moli da knjige koje nije moguće pohraniti u župskoj knjižnici, ili ih župnik smatra suvišnim i nepotrebnim u župskoj knjižnici, ili smatra da nisu ondje dovoljno zaštićene, neka se dostave Dijecezanskoj knjižnici u Đakovo.

6. Preseljenje knjižnice iz Petrovaradina u Đakovo

Biskup Ćiril Kos također donosi odredbu o knjižnicama s ciljem da se u biskupijsku knjižnicu pohrane knjige iz župskih knjižnica. Na temelju dekreta biskupa Kosa iz župe sv. Jurja Petrovaradin I. preneseno je oko 1500 svezaka knjiga i časopisa na čuvanje u Biblioteku Visoke bogoslovne škole u Đakovu. Tom prilikom pronađena su i tri Inventara knjiga (1863., 1866. i jedan bez datuma)³².

Te su knjige bile smještene kao posebni fond u police br. XXIV., XXV. i XXVI., a namjera je bila, prigodom konačnoga uređenja knjižnice, to posebno istaknuti.

Knjige su kamionom prevezli u Đakovo mons. dr. Marin Srakić i tadašnji nadstojnik knjižnice prof. mr. Luka Marijanović i to 5. listopada 1976. godine.³³

Od preseljenja knjižnice u Đakovo uvijek se vodilo računa da se knjige iz Petrovaradina ne miješaju s ostalim fondom knjižnice, kako se može pročitati iz dopisa mons. dr. Marina Srakića: »Knjižnica iz Petrovaradina je ovdje samo privremeno pohranjena i naša je obveza i dužnost sačuvati je kao zasebnu cjelinu«.³⁴

³¹LJ. VUJAKLIJA, *nav. djelo*, str. 88.

³²Arhiv Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu, Godina 1978. i 1982.

³³Osobitu zahvalnost kod pisanja ovoga rada dugujem prof. Luki Marijanoviću. U razgovoru s prof. Marijanovićem saznajemo da su knjige u Petrovaradinu bile pohranjene u jedan lijepi ormar.

³⁴Dopis mons. dr. Marina Srakića danas se čuva u Arhivu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu.

7. Stanje petrovaradinske knjižnice danas

Danas se petrovaradinska knjižnica nalazi u sastavu Središnje biskupijske i fakultetske knjižnice, kao poseban fond u rijetkoj zbirci. Od godine 1976. petrovaradinska knjižnica je bila smještena u Visoku bogoslovnu školu u Đakovu, a od 2003. godine u novu zgradu Knjižnice. Ovdje ćemo kratko analizirati stanje fonda. Petrovaradinska knjižnica danas ima 1165 knjiga, bez časopisa. Knjiga iz XVI. st. ima 2, iz XVII. st. ima 102, iz XVIII. ima 929, XIX. ima 130, a iz XX. st. 2.

Jezik, koji je najviše zastupljen u ovoj knjižnici, jest latinski. 905 knjiga je na latinskom jeziku, na francuskom 6, njemačkom 225, španjolskom 6, talijanskom 8, slovačkom 4, mađarskom 3, dvojezični 1, na hrvatskom jeziku 4 knjige. Od pisama zastupljena je latinica i 4 knjige ćirilice.

Analizom fonda možemo utvrditi i interes osoba koje su stvarale ovu knjižnicu. Oko polovicu fonda čini područje teoretske, pastoralne i biblijske teologije³⁵.

Posebnu vrijednost u ovoj knjižnici predstavljaju djela iz XVI. i XVII. st. To su uglavnom djela teoloških pisaca i mislilaca. Ostali fond sadrži raznovrsnu klasičnu i religioznu literaturu, zatim slijede enciklopedije i rječnici. Dobro su zastupljene knjige crkvenih otaca iz kasne antike (Ivan Zlatousti i dr.) i crkvenih naučitelja ranoga srednjeg vijeka. U ovoj knjižnici, nažalost, ne postoje djela poznatih stranih pisaca, kao što je npr. djelo isusovaca Farlatija, Riceputija i Coletija *Illyricum sacrum*. Već je ranije spomenuto da danas u ovoj knjižnici nema djela domaćih autora, kao ni rukopisa. Djela su tiskana najviše u Beču, Frankfurtu i Veneciji.

8. Prijedlozi za budućnost

Najvažniji posao je inventarizacija i katalogizacija knjiga petrovaradinske knjižnice. Zatim je veoma važna zaštita ovih knjiga. Neke knjige trebaju novi uvez, a neke restauraciju. Ova je knjižnica važna za hrvatsku kulturnu povijest i zato je treba učiniti pristupačnom znanstvenom istraživanju.

Jedan od načina predstavljanje je ove knjižnice javnosti nekim jubilejom koji je vezan ili uz knjižnicu ili za mjesto iz kojega potječe. Na taj način bi šira

³⁵ Sva prethodna priprema knjiga i sama analiza fonda knjižnice temelji se na osobnom radu autorice.

znanstvena i kulturna javnost prepoznala vrijednost toga dijela kulturne baštine i počela se zauzimati za njezino čuvanje, istraživanje i korištenje te neophodnu restauraciju i konzervaciju.

Još jedan od načina prezentiranja javnosti ove knjižnice jest digitalizacija. Osnovni je kriterij njezina vrijednost koja se gleda kroz sadržajnu vrijednost i formalnu vrijednost. Kod sadržajne vrijednosti najviše se gleda znanstvena vrijednost neke stare građe. Prema tomu bi se iz petrovaradinske knjižnice odabrala djela koja su znanstveno vrijedna ali tu bi uključili i književna djela. Kod formalnog kriterija je najvažnija njezina rijetkost ili jedinstvenost. Pri tome prioritet treba dati djelima koja nisu objavljivana u ponovljenim izdanjima i sl., naravno ako takvih primjeraka ima u petrovaradinskoj knjižnici.

Precizno pripremljenim projektom odredilo bi se koje knjige iz petrovaradinske knjižnice idu na digitalizaciju. Pritom je od izuzetne važnosti razmotriti i mogućnost korištenja postojećih reproduciranih tehnika.

Veoma je važno omogućiti istraživačima stare knjige uvid u sve specifičnosti određenoga primjerka. Ako istraživači istražuju povijest isusovačkih knjižnica, treba im osigurati pristup relevantnim podacima za njihova istraživanja (potpisi, zapisi, ekslibrisi, tiskarski znakovi itd.).

Izgradnjom digitalne zbirke, u suradnji s drugim isusovačkim knjižnicama, raspršene knjige i rukopisi petrovaradinske knjižnice, makar fizički odvojeni, ponovno bi se našli na jednom mjestu, zaštitili i postali dostupni javnosti.

Zaključak

Mnogi povijesni razlozi, izneseni u ovom radu, govore u prilog tezi da se ova knjižnica danas ne može zvati knjižnicom Družbe Isusove. Isusovci su dali temelje izgradnji petrovaradinske knjižnice. Na rast fonda utjecali su i svjetovni svećenici koji su djelovali u Petrovaradinu nakon ukinuća Družbe Isusove. Oni su darom ili legatom knjige ostavili župi sv. Jurja u Petrovaradinu. Te su knjige postale dio petrovaradinske knjižnice. Budući da sve knjige nemaju *ex libris* i u knjižnici ne postoje inventari iz vremena kada su djelovali isusovci, nemoguće je rekonstruirati u potpunosti porijeklo svih knjiga. Ova knjižnica do sad nije bila predstavljena javnosti jer je gorući problem bio nedostatak stručnoga osoblja. Međutim, to nije opravdanje da se ova knjižnica zaboravi jer je utjecaj ove Misije na ovim prostorima bio velik (u Petrovaradinu otvorena je prva gi-

mnazija u Srijemu, koja je bila u rukama Družbe Isusove, nakon ukinuća Reda gimnazija se seli u Vinkovce). Sama isusovačka knjižnica doživjela je istu sudbinu kao i sve tadašnje isusovačke knjižnice. Iz indirektnih izvora saznajemo da je u toj knjižnici prilikom ukinuća bilo oko 1000 knjiga, ako računamo i na školske knjige. U izvještaju iz godine 1819. vidimo da je jedva polovina knjiga ostala u Petrovaradinu.

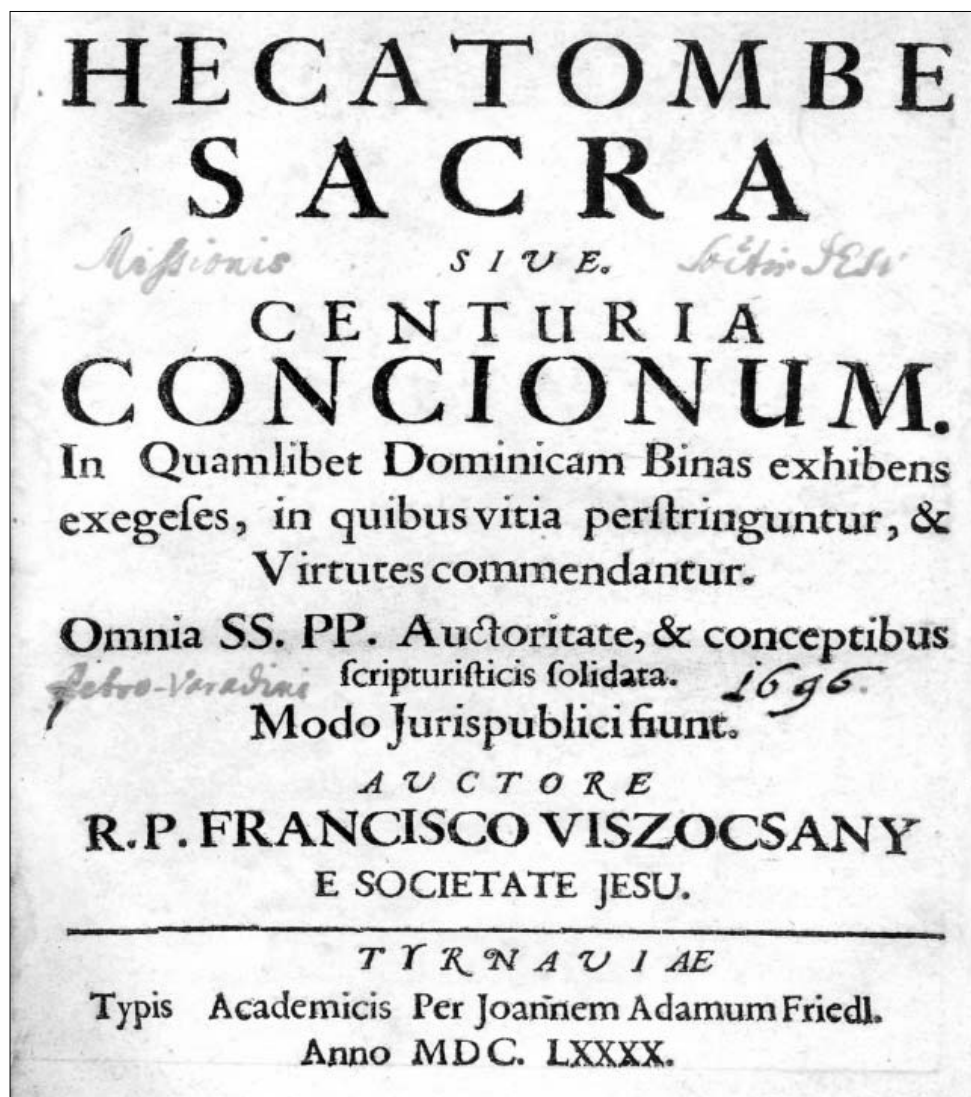
Posebno iznenađuje činjenica da tijekom dvjesto godina nitko nije pokazivao poseban interes za ovu knjižnicu. Inventari, koji su pronađeni, samo su imovnici u sklopu kanonskih vizitacija, ali konkretnoga rada na knjigama nema.

Isusovačka knjižnica u Petrovaradinu doživjela je sudbinu svojih utemeljitelja. Za daljnju potvrdu ove teze potrebno je usporediti popis iz 1774. godine koji se danas nalazi u Beču. Budući da se ovaj rad temelji samo na istraživanju u Nadbiskupskom arhivu u Đakovu, trebalo bi dalje produbiti ovaj rad istraživanjem u Beču, Petrovaradinu i Ostrogonu, pod čijom je jurisdikcijom Petrovaradin bio sve do godine 1776³⁶. Danas se može govoriti samo o petrovaradinskoj knjižnici, a ne o isusovačkoj knjižnici jer ona to nažalost nije.

»Sudbina knjige slična je sudbini čovjeka. Knjiga se rađa, živi i umire, a tijekom svog materijalnog života, doživljava sretne i tužne trenutke, baš kao i čovjek. Ona je voljena, tražena, ljubomorno čuvana (...) Ali, kao što je život čovjeka pun nedaća i neugodnosti, takav je i život knjige.«³⁷

³⁶ F. HERMAN, *Sjedinjenje biskupija bosanko-đakovačke i srijemske*, str. 21.

³⁷ A. STIPČEVIĆ, *Sudbina knjige*, Naklada Benja, Lokve, 2000., str. 1.

Prilog 1. Knjiga s *ex libris*om petrovaradinske misije iz 1696. godine.

THE LIBRARY OF THE JESUIT MISSION IN PETROVARADIN

Ankica Landeka*

Summary

The article is a part of the graduation thesis made for the additional undergraduate studies of Library Science at the Department of Information Sciences of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb.

The library of the Jesuit Mission in Petrovaradin represents a valuable entity of cultural-historic heritage. The library has not yet been fully analyzed or presented in public. Considering its great value, it hasn't been given enough attention.

This article is aimed at critical research of the past and present condition of the Jesuit library in Petrovaradin. It will attempt to clarify the complex circumstances related to the establishment and development of the Mission, covering the period from the arrival of the Jesuits to Petrovaradin in the 17th century up to the abolishment of the Order in 1773. After the abolishment of both the Order and the Mission the fund of the library has been neglected, thus different parts of it are nowadays kept in various libraries. Nevertheless, the analysis of the canon visitations in Petrovaradin confirmed that there is only a limited number of books from the old library which have been preserved. The destiny of the fund is still pretty unknown and poorly researched. This article is a mere attempt to clarify the destiny of the library.

There are still no noted professional papers written about the library of the Jesuit Mission in Petrovaradin, save some rare and fragmentary notes in the sources which have served as references for this very article.

This article is based on the research carried out at the Archdiocesan Archives in Đakovo.

Key words: *Jesuits, Petrovaradin, libraries, history of libraries, history of educational system, canon visitations.*

* Ankica Landeka, dipl. teol. i dipl. bibliotekar, Catholic Faculty of Theology in Đakovo, University of J. J. Strossmayer in Osijek, P. Preradovića 17, 31400 Đakovo, Croatia.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori:

1. Arhiv Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu, Godina 1978. i 1982.
2. Nadbiskupski arhiv u Đakovu, Spisi Duhovnoga stola 1755.-1786., Kutija br. 4.
3. Diarium missionis Petrovaradiensis (hrvatski prijevod)
4. De Inventaris Librorum anno 1819.
5. Inventarium Librorum Parochia Praesidi Petrovaradiensis de anno 1836.
6. Inventarium Librorum Parochia Praesidi Petrovaradinensis anno 1852.
7. Inventarium Librorum Parochia Praesidi Petrovaradinensis anno 1863.
8. Summarius Extratus Protocolli Officii Diacesani Diakovar Anni 1813.

Knjige i članci:

1. BUTURAC, J., Arhivi isusovačkih kolegija u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra* 23 (1963.) 1, str. 109. -121.
2. ČUBRANIĆ, Đ., Od knjižnice zagrebačkoga kolegija do današnje knjižnice »Juraj Habdelić«, u: *Kukuljevićevi dani u Varaždinskim toplicama: zbornik radova znanstveno-stručnih skupova Matice hrvatske 2001.-2003.*, ur. Božena Filipan, Ogranak Matice hrvatske, Varaždinske Toplice, 2004., str. 282.-293.
3. HERMAN, F., *Sjedinjenje biskupija bosansko – đakovačke i srijemske*, Tisak Narodne Tiskare, Zagreb, 1941., str. 21.
4. HORVAT, R., *Slavonija. Povijesne rasprave i crtice. Knjiga I.*, Tisak »Tipografije«, Zagreb, 1936., str.160.
5. JURIĆ, Š., Inkunabule u isusovačkim knjižnicama u Hrvatskoj, u: *Vrela i prinosi* 18 (1990. /1991.), str. 93 .
6. KORADE, M., Vjerski, odgojni i književni rad Družbe Isusove, u: *Isusovačka baština u Hrvata*, ur. Đurđica Cvitanović, Mijo Korade, Muzejsko- galerijski centar, Zagreb, 1992., str. 21.-37.
7. KORADE, M., Petrovaradin, u: *Isusovci i hrvatska kultura*, ur. Mijo Korade, Hrvatski povijesni institut, Zagreb, 1993., str. 139.
8. MATIĆ, T., Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija i osječke misije, u: *Vrela i prinosi. Zbornik za povijest isusovačkog reda u hrvatskim krajevima*, (1940.) 11, str. 47.-67.
9. PAVIĆ, M., Biskupija sriemska (1699.-1773.), u: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, 25 (1897.) 14, str. 127.-129.

10. PREDRAGOVIĆ, J., Isusovci u Petrovaradinu 1693.-1773., u: *Vrela i prinosi: zbornik za povijest isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima*, (1939.) 9, str. 1.-49.
11. STIPČEVIĆ, A., Isusovačke knjige i knjižnice u hrvatskim zemljama, u: *400. obljetnica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Zbornik radova sa znanstveno – stručnog skupa, Zagreb, 9 -11. svibnja 2007.*, ur. Mirna Willer, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, 2007., str. 28.-38.
12. STIPČEVIĆ, A., *Socijalna povijest knjige u Hrvata: knjiga 2: od glagoljskog prvotiska (1483.) do hrvatskoga narodnoga preporoda(1835.)*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str. 309.
13. STIPČEVIĆ, A., *Sudbina knjige*, Naklada Benja, Lokve, 2000., str.1.
14. ŠULJAK, A., *Đakovo biskupski grad*, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1979.
15. VANINO, M., *Isusovci i hrvatski narod 3*, Filozofsko-teološki institut družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2005., str. 374 .
16. VERONA, E., Jozefinske bibliotečno-političke mjere s osobitim osvrtom na sudbinu knjižnice Kraljevske Akademije (današnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke) u Zagrebu, u: *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 24 (1979.-1980.) 1-4, str. 1.-41.
17. VUJAKLIJA, LJ., Riznica crkve sv. Jurja u Petrovaradinu. u: *Muzej primijenjene umjetnosti. Zbornik*, 24/25 (1980. /81.), str. 88.